

SKRIVENO BLAGO: MUZEJSKE KNJIŽNICE I DOKUMENTACIJSKI CENTRI*

Odile Tarrête

Dokumentacijski centar

Direction des Musées de France

U doba kad su informacije jednako dostupne stručnjacima i laicima iz sve mnogobrojnih izvora, koja je uloga muzejskih knjižnica i dokumentacijskih centara? I kako će oni, suočeni sa sve većim proračunskim ograničenjima, izvršiti "zadaću kulturnoga posredovanja" koja im pripada?

Godine 1948., u prvom je broju ovoga časopisa Paul Rivet napisao:

"Unatoč važnosti uloge muzeja u naobrazbi najsirih slojeva, on ima i mnoge druge funkcije. Svaki bi muzej trebao biti središte ne samo popularne poduke, nego i znanstvenih informacija. Svaki bi muzej trebao raspolagati prikladnom specijaliziranom knjižnicom, koja bi trebala biti besplatna, otvorena za sve, udobna i otvorena izvan radnoga vremena. Takve knjižnice nužno nadopunjuju muzej, a time mislim da bi trebale biti otvorene svima, a ne samo znanstvenicima i istraživačima... Knjižničar bi trebao služiti kao vodič i savjetnik baš kao i kustos. Te se dvije djelatnosti nadopunjuju."

Gotovo pola stoljeća poslije, načelo koje je izložio Paul Rivet daleko je od ispunjenja. Većina muzeja ima knjižnicu,¹ ali dok neke ustanove, općenito nacionalni i najstariji muzeji, raspolazu bogatim zbirka specijaliziranih djela brižno skupljenih tijekom vremena za koje se skrbe stručnjaci, dok drugi muzeji često raspolazu bijednim zbirka potpuno različitih djela složenih u kutu neke prostorije, tako da je stanje koje je opisao Cécil Guitart 1994. u "Rapport sur les bibliothèques des musées territoriaux de France" (Izvešće o knjižnicama zavičajnih muzeja u Francuskoj) na žalost ostalo nepromijenjeno: nedostatni proračuni, skućeni prostori neprikladni za pohranu, za predstavljanje dokumentacije ili primanje posjetitelja u prikladnom prostoru; premalo dokumenata i nesustavne zbirke; radno vrijeme neprilagođeno posjetiteljima; veoma slab posjet; kronični manjak stručnog osoblja.

Istraživanje provedeno u skandinavskim zemljama, Španjolskoj, Njemačkoj, Velikoj Britaniji, istočnoeuropskim zemljama, Japanu, Kanadi i Sjedinjenim Državama potkrijepilo je te tužne nalaze. Zbog proračunskih ograničenja, velike su muzejske knjižnice u Kanadi i Belgiji prisiljene zatvoriti vrata posjetiteljima. Kako preokrenuti taj opći trend i muzejske knjižnice opremiti za zadatak kulturnog posredništva koji im

pripada u uvjetima kad su suočene s očekivanjima posjetitelja i s potrebama za informacijama novih kategorija korisnika? Budimo načisto u jednome: muzejska knjižnica ne može potpuno ispuniti svoju ulogu ako ne uživa razumijevanje i potporu muzejske uprave. Rutinski postupak razdvajanja priručnog materijala za kustose od dokumentacije dostupne javnosti uopće ne pridonosi razjašnjavanju situacije; zadržavanje građe na istome mjestu osiguralo bi bolje upravljanje ljudskim i novčanim izvorima. Ako muzej ima statut, mjesto i uloge knjižnice trebali bi u njemu biti jasno naznačeni. U suprotnome bi glavni knjižničar trebao sastaviti tekst u kojem ih jasno naznačuje i predočiti ga upravnom i znanstvenom odboru na odobrenje kako bi se uspostavilo nedvosmisleno stanje unutar ustanove.

Većina muzejskih knjižnica nastaju istodobno kad i muzej, a njihove se zbirke u biti sastoje od donacija i publikacija prikupljenih razmjennom. Budući da mnoge knjižnice nemaju svoj poseban proračun, njihove zbirke se popunjavaju nesustavno i povremeno. Knjižničar, kustosi i ostalo stručno osoblje, restauratori, kulturni posrednici i muzeolozi, trebali bi zajedno izraditi jasnu politiku nabave.

Povjerljivost je prečesto pravilo kad je riječ o dokumentarnim zbirka u muzeju. Muzejske knjižnice moraju se više otvoriti javnosti: djeca, mladi i odrasli trebali bi u jednakoj mjeri, kad njima odgovara, bolje upoznati djela koja su ih privukla u muzej. Znanja stečena u knjižnici vratit će čitatelje u muzej, stvarajući izmjeničan protok između ta dva dijela ustanove i time potpuno ostvariti obrazovnu namjenu muzeja. Danas su muzejske knjižnice gotovo nepoznate široj javnosti: 1994. godine istraživanje provedeno u gotovo 4000 muzeja u Njemačkoj pokazalo je da 90 posto ispitanika ne zna da muzeji imaju i knjižnicu iako su ih gotovo svi muzeji, kako mali tako i veliki, imali. Da bi se spriječila neprihvatljiva navala studenata koji nemaju gdje učiti (a taj strah dijele mnogi kustosi u zemljama s nedostatnom knjižničkom infrastrukturom), mogli bismo se ugledati u odvažne mjere poduzete u madridskome Museo Nacional Reina Sofia, gdje je pristup u knjižnicu otvoren svima, ali sve se knjige, bilješke i torbe moraju pohraniti u garderobi osim ako osoba ne predoči dokaze da izričito proučava muzejske zbirke.

Javnost bi također trebala biti obaviještena o knjižničkim zbirka i uslugama s pomoću raznovrsnih dokumentacijskih materijala: informacijskih brošura, popisa novih naslova, tematskih bibliografija koje podrobno navode nepreglednu raznolikost pohranjenih dokumenata, tiskanih kataloga određene građe i članaka objavljenih u specijaliziranim časopisima.

Gdje god moguće muzejske bi knjižnice trebale biti uključene u mrežu, a dobar je primjer toga Skandinavija, posebice Norveška, gdje muzejske knjižnice surađuju u nacionalnome katalogu koji se dijeli u cijeloj zemlji i djelatno sudjeluju u sustavu međuknjižničke razmjene, čime šire obavijesti o svojoj građi. Jasno, treba postojati podjela zadataka i vještina. U odnosu na nabavku, katalogiziranje i javni pristup, politika muzejske knjižnice može se voditi samo ako ona djeluje u sklopu mreže i ako odgovara politici društva o kojemu ovisi. To sudjelovanje u gradskoj, sveučilišnoj ili regionalnoj mreži može ponuditi racionalan odgovor u skladu s pravilima struke i s potrebama muzejskih knjižnica, posebice onih u vezi s računalima. Ipak treba priznati da je najozbiljniji i najrasprostranjeniji problem nestručan status osoblja odgovornog za tu građu. Upravljanje muzejskim knjižnicama prečesto je povjereno kao sporedna djelatnost kustosu ili tajnici, a oni ne znaju ništa o osnovnim dokumentacijskim tehnikama niti su svjesni potrebe pridržavanja međunarodnih standarda. Postoje mnogobrojni programi dokumentacijske naobrazbe vrhunske kvalitete, kako akademski tako i privatni, a osoblje za obradu muzejske dokumentacije trebalo bi tražiti među osobama koje su prošle takvu naobrazbu. U Japanu udruga JADS (Japanska udruga za dokumentaciju u umjetnosti) zahtijeva od muzejskih uprava da zaposle profesionalne knjižničare i dokumentariste. Bilo bi dobro kad bi strukovne udruge knjižničara i dokumentarista u drugim zemljama slijedile taj primjer.

U svakom bi slučaju upravitelji muzejskih knjižnica trebali pristupiti posebnim interesnim skupinama tih strukovnih udruga koje postoje u mnogim državama, uključujući Kanadu, Francusku, Njemačku, Japan, Norvešku, Sloveniju, Južnu Afriku, Švedsku, Veliku Britaniju i Sjedinjene Države. Ti specijalizirani ogranci organiziraju studijske skupove i radionice o temama od zajedničkoga interesa za muzejske knjižnice, primjerice o obradi arhiva i fotografija, novim tehnologijama i autorskim pravima. One također surađuju na raznim projektima: zajedničkim katalozima likovne periodike, izložbenim katalozima, inventurom arhiva o umjetnicima i reprodukcijским programima za rijetke dokumente. Muzejski knjižničari trebali bi se uključiti u te radne skupine ili ih pokrenuti ako ne postoje u nekoj zemlji da bi se izvukli iz izolacije koja ih nužno osuđuje na beznadnu osrednjost. Svaki pojedinac uključen u razne aspekte dokumentacije u muzejima trebao bi se učlaniti u ICOM, Međunarodni muzejski savjet.

Uspostavljanje zajedničkih službi

Neke zemlje imaju zajednička dokumentacijska tijela za cjelokupnu muzejsku zajednicu. Veće ustanove imaju regionalan, nacionalan ili međunarodan utjecaj, a ti centri, bez obzira jesu li

pridruženi sveučilištu ili središnjoj upravi, skupljaju i svojim korisnicima nude velike muzeološke zbirke koje ni jedna pojedinačna muzejska knjižnica može posjedovati. Neku su primjeri toga Institut für Museumkunde der Staatliche Museen zu Preussischer Kulturbesitz u Berlinu, knjižnica Museumsverband u Pramu (Austrija), knjižnica Republikanski Naoučno Metodicheski Centr po Mouzeeznanie u Sofiji (Bugarska), Museologisk Bibliothek u Lyngbyju koji je pridružen Danskom institutu muzejske naobrazbe, Museum Reference Center Instituta Smithsonian u Washingtonu ustanovljen 1974. koji od 1995. na Internetu održava svima dostupnu bazu podataka o muzejskim studijima, zatim knjižnica Reinwardt Academie u Leidenu (Nizozemska), Ústřední Muzeologický Kabinet (ÚMK) u Pragu, muzeološka knjižnica otvorena javnosti u Odjelu putujućih izložbi u Švedskoj.

Muzeološki dokumentacijski centar Knjižnice Kanadskog konzervatorskog instituta pridružen je Ministarstvu kanadske baštine u Ottawi i otvoren je istodobno s Institutom 1972. godine. Ta knjižnica upravlja dvama zbirkama nacionalne važnosti u području zaštite i muzeologije, a osim toga je i osnivač dvije bibliografske baze podataka koje na Internetu održava CHIN (Canadian Heritage Information Network): BCIN, bazu podataka o zaštiti, i MBUSE, muzeološku bazu podataka. Muzejski dokumentacijski centar (MDC) u Zagrebu (Hrvatska) osnovao je 1955. Antun Bauer, vodeći muzeolog i kolekcionar. MDC objavljuje Informaticu Museologicu, međunarodno cijenjen muzeološki časopis od 1970. godine i od 1990. Bulletin on Museum Information and Automation. Redovito organizira seminare, konferencije i druge skupove.

Čini se da je Velika Britanija u vrlo povoljnom položaju. Osim izvrsne muzeološke zbirke prikupljene veoma rano za potrebe studenata i predavača na Odjelu muzejskih studija Sveučilišta u Leicesteru, Museum Documentation Association u Cambridgeu ima vrlo dobru knjižnicu otvorenu samo članovima, a mnogi područni muzejski savjeti razvili su vlastite muzeološke zbirke namijenjene stručnim djelatnicima u svojim područjima, primjerice: Northwest Museum Service of Lancashire u Blackburnu, Yorkshire and Humberside Museums Council u Leedsu, North of England Museums Service u Newcastleu i Scottish Museums Council, čija Informacijska služba, osnovana 1982., utjecajna je daleko izvan regionalnih okvira, zahvaljujući prije svega svojim izdanjima, Scottish Museum News i Museum Abstracts, muzejsku bibliografiju s bilješkama koja izlazi od 1985. godine.²

Norveška planira uspostavu muzeološke knjižnice i informacijskog centra o muzejima Norveške i drugih zemalja unutar Norveškog muzejskog razvoja (NMD), tijela Muzejskog udruženja namijenjenog muzejskom osoblju, vladi i medijima.

Francuska je u povoljnom položaju. Od 1947. godine izvlači korist od nazočnosti Muzejskog informacijskog centra UNESCO-ICOM-a. Osim toga, OCIM, Ured za muzeografsku suradnju i informacije pri Burgundskom sveučilištu u Dijonu, vodi bogat dokumentacijski centar o muzeografiji znanosti i tehnologije u Francuskoj i inozemstvu, koji je otvoren svim ustanovama uz najavu. On liberalno posuđuje knjige i časopise diljem Francuske poštom, a šalje i preslike. Direction des Musées de France također je osnovala dokumentacijski centar koji ćemo podrobno opisati.

Dokumentacijski centar Direction des Musées de France

Godine 1992. Direction des Musées de France francuskog Ministarstva kulture otvorio je dokumentacijski centar u svojim novim pariškim prostorijama za potrebe osoblja središnje uprave i radi promidžbe djelatnosti Direction des Musées de France ponudom informacija i dokumentacije o prirodi, povijesti i predstavljanju francuskih muzejskih zbirki. Otvoren je svaki dan od 13.30 do 17.30 sati, a uz najavu su mogući i jutarnji posjeti za korisnike iz provincija ili iz inozemstva; javna čitaonica ima pedeset mjesta, četiri računala, čitače CD-ROMova i videodiskova, filmove i mikrofilmove, veze s Internetom i veze s bazama podataka specijaliziranih za područje muzeologije, kustoske djelatnosti, tržište umjetnina, zakon, upravu i muzejske zbirke.

Moguće je pretraživanje, služeći se dvama klasičkim sustavima, zemljopisnim i tematskim, cjelokupne građe dokumentarnih spisa, godišnjih izvješća, recenzija, kataloga, vodiča, inventara, muzeografskih projekata i periodike francuskih muzeja, specijaliziranih knjiga o muzeologiji, muzeografiji, muzejskoj upravi i vođenju muzeja, filmova, videodiskova i CD-Romova s gradom iz tih područja. Ta grada, koja već sadržava 15.000 knjiga, 251 naslov suvremene periodike i 1800 dokumentacijskih spisa, odnedavno je osjetno povećana. Godine 1995. Izvršni savjet ICOM-a odlučio je pohraniti svoju dokumentarnu građu u dokumentacijskom centru Direction des Musées de France. S tom novom višezječnom gradom, koja se prikuplja od 1947. godine i posvećena je međunarodnoj muzeologiji (368 naslova periodike, 3500 knjiga, 10.000 muzejskih kataloga), ova je ustanova postala svjetskim uzorom. Grada ICOMA pohranjena u Direction des Musées de France ostaje zasebna cjelina pod svojim imenom i nastavlja rasti pristizanjem novih izdanja naslovljenih ICOM-u. Muzejski informacijski centar u sjedištu ICOM-a sada prikuplja i obrađuje svu dokumentaciju u vezi s tom organizacijom i raznim nacionalnim i međunarodnim odborima.

MUSÉES, bibliografska baza podataka dokumentacijskoga centra Direction des Musées de France, s gotovo 60.000 stavaka (12.000 DMF-a i 45.000 ICOM-a) uskoro će biti dostupna o Minitelu i Internetu, pa će pristup toj dragocjenoj građi imati stručni djelatnici i ljubitelji muzeja iz cijeloga svijeta. Podaci sadržani u MUSÉES-u također su uključeni u BEMUSE, bibliografsku bazu podataka koju je pokrenuo Kanadski konzervatorski institut.

Dokumentacijski centar tromjesečno objavljuje *Museological Bibliography*, u kojem su tiskane sve stavke baze MUSÉES svrstane u dvadeset poglavlja, i godišnjak *List of Periodicals*. Ta se izdanja trenutačno tiskaju u 350 primjeraka i šalju se svima zainteresiranima na pismeni zahtjev.

Kao u drugim zemljama, poput Hrvatske ili Velike Britanije, koja ima DOMUS (*Digest of Museum Statistics*) dokumentacijski centar Direction des Musées de France počeo je prikupljati referencijsku bazu za francuske muzeje MUSÉOFILE, koja će biti dostupna preko Minitela i Interneta. Godine 1955. poslan je upitnik na 22 stranice u muzeje čije su zbirke u državnom vlasništvu, kao i muzejima koji su službeno prihvaćeni i praćeni. Odgovori još pristižu i baza podataka raste. Budući da je centar s izvorima za muzejske stručnjake u području muzejskih knjižnica i dokumentacijskih centara, može mu se obratiti za savjete o materijalnoj organizaciji (oprema, pokustvo, znakovi i informacijske ploče, planiranje prostora), arhiviranju odložene dokumentacije, održavanju zbirki i kompjuterizaciji (izbor programa i tehnički savjeti za prikupljanje baze podataka). On je također i centar za pokazne vježbe i naobrazbu za korištenje svih vrsta multimedijjskih proizvoda koji se odnose na muzeje i njihove zbirke; u tom smislu nije samo probrani izlog dostignuća, nego mjesto za usporedbu svakovrsnih proizvoda različite kvalitete.

Zajedničko blago

Vrijeme je da shvatimo kako dokumentarna grada pohranjena u muzejima predstavlja zajedničko blago koje je obilno, raznovrsno, često jedinstveno, a nedostavno je iskorišteno. Svaka bi zemlja trebala prikupiti točan inventar te građe da bi izvukla korist od te komplementarnosti, zatim promicati jače strane, popuniti praznine na državnoj razini, kao i odrediti i zadovoljiti najpreče potrebe kustosa. Osim toga, muzejska dokumentacija obuhvaća zbilju koja je mnogo šira od obične knjižničke zbirke. Ona obuhvaća muzejske arhive, dokumentaciju o djelima, fotografijama, rukopisima, neobjavljenim radovima i prolazne stvari koje svakodnevno pristižu u muzeje, zaobilazeći komercijalne tijekove – a sve to daje sirovu građu koja se može dobro iskoristiti.

Muzej povezan s računalnom mrežom ima pristup mnogim izvorima obavijesti i "virtualnim zbirka" kojima pristup s ciljem konzultacije nije jednostavan, ali kojemu se može davati "input" na različitim razinama. Kako bi, primjerice, muzeji mogli iskoristiti Internet? Muzeji danas Internet vide više kao sredstvo za publicitet i promidžbu svojih programa nego kao stvarno pedagoško oruđe. No, premda je Internet djelotvoran komercijalni izlog, on također otvara nove muzeografske vidike i može igrati važnu ulogu u demokratizaciji znanja. Tako je, primjerice, tijekom ljeta 1996. godine Muzej likovnih umjetnosti u San Franciscu cjelokupnu zbirku predocio na Internetu u obliku fotografija (koje se mogu povećati) i kataloških jedinica svih djela, uključujući ona pohranjena u sanducima ili u podrumu, i time prikazao svoju građu svima koji su bili u prigodi. Time su izdavači mogli odabrati gotovo nepoznate dokumente, javnost je imala pristup djelima koja nikad nisu bila izlagana zbog svoje krhkosti. Zadatak širenja obavijesti s pravom pripada knjižnici, a ona se, da bi ga potpuno ispunila, mora preoblikovati u stvaran centar dokumentarnih izvora, prikupljajući sve obavijesti kojima muzej raspolaze i prosljeđujući ih na zahtjev i u raznim oblicima unutar ustanove i izvan nje.³

Prijevod s engleskog: Tomislav Pisk

* Hidden treasure: museum libraries and documentation centres, Museum International, vol.49, No 3(159) 1997., str.43-48.

Biljeske:

1. Raznolikost naziva dokumentacijskih centara pri muzejima jasno odražava zbrku u njihovim namjenama. Ipak, čini se da najstariji muzeji imaju knjižnice, dok noviji muzeji imaju dokumentacijske centre, a neki ih muzeji razlikuju i imaju i jedno i drugo. Neke knjižnice bave se razvijenom dokumentacijskom djelatnošću, a nekolicina dokumentacijskih centara raspolaze velikim knjižnicama. Radi jednostavnosti, naziv "knjižnica" u ovom se tekstu rabi u općenitom smislu dokumentacijskoga centra.
2. Vidi "The Scottish Museums Council: A Model of Museum Support", Museum International, broj 191 (Svezak 48, broj 3, 1996.)
3. Prostor nam ne dopušta objavljivanje podrobne bibliografije priložene uz izvornik. Moguće ju je dobiti na zahtjev od Museum International.

KUĆA VICTORA HUGOA *

("Voljeti znači djelovati")

Danielle Malinari

Početak trećeg tisućljeća obilježit će dvostruka proslava vezana za promicanje francuske i pariške književnosti i baštine. Godina 2002. je obljetnica rođenja Victora Hugoa i stota obljetnica otvaranja njemu posvećenog muzeja, na Place des Vosges u Parizu.

Kuća Victora Huga otvorena je prvenstveno zahvaljujući volji i velikodušnosti prijatelja i su-izvršitelja Hugoove oporuke književnog djela, Paula Meuricea (1818. – 1905), novinara i književnika, koji je time zauvijek potvrdio svoje divljenje prema Victor Hugou.

Mjesto je izabrano s obzirom na šesnaestogodišnji (1832. – 1848.) boravak Victora Hugoa na drugom katu palače Rohan-Guemenoo, stanu od približno 200 četvornih metara, čiji su balkoni (danas nepostojeći) gledali na taj trg, tada zvan Place Royale. Zgrada je 1902. godine postala vlasništvo grada Pariza i u nju je smještena škola, a istjecanje najma školi omogućilo je uređenje muzeja, koji je time dobio mnogo veći prostor od onoga u kojem je književnik nekad živio, iako nije raspolagao stambenim prostorom predviđenim pri gradnji palače za Isacca Arnaulda, na samom početku XVII. stoljeća.

Kao što možemo i pretpostaviti, prostor je tijekom više od pola stoljeća pretrpio neke promjene, osobito one vezane uz specifične potrebe škole. Nestao je hodnik koji je vodio do soba, jednako kao i pregradni zidovi soba prema dvorištu i oni prema kuhinji i blagovaonici.

Namještaj iz stana najprije je 1848. preseljen u Rue de l'Isly broj 5, a potom u Rue de la Tour d'Auvergne broj 37. Mnogi komadi namještaja koje tada nisu iselili, prodani su u lipnju 1852. godine. Tako je najvažnija zadaća bila posjetiteljima ponovno dočarati Victoru Hugou tako drago ozračje.

Danas, nakon predsoblja koje podsjeća na godine i mjesta vezana uz djetinjstvo, na obitelj Victora i Adele Hugo, te prve objavljene radove mladog, rano sazrelog pjesničkog genija, slijedi salon tapetiran crvenim damastom, s teškim dvostrukim svilenim zavjesama, s mramornim i pozlaćenim drvenim konzolama i venecijanskim ogledalom, što na najbolji mogući način podsjeća na građanski ugođaj koji je vladao večernjim zabavama o kojima su glas pronijeli stalni gosti.

Donacija Paula Meuricea (nekoliko stotina crteža Victora Hugoa, slika i skulptura suvremenih umjetnika nastalih u čast piscu i njegovom djelu, grafika, karikatura, izdanja, komada namještaja) dopunjena je prilikom otvorenja muzeja zbirkom koja je